

“Klarnet Dinletisi”

A. Gülriz Germen

SANATTA YETERLİK TEZİ

ESKİŞEHİR-1998

“Klarnet Dinletisi”

A. Gülriz Gemen/

SANATTA YETERLİK TEZİ

Müzik (Üfleme ve Vurmalı Çalgılar) Anasanat Dalı

Danışman: Prof. Zöhrab Adıgüzelzade

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aralık 1998

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

SANATTA YETERLİK TEZ ÖZÜ

“Klarnet Dinletisi”

A. Gülriz Germen

Müzik (Üfleme ve Vurmalı Çalgılar) Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 1998

Danışman: Prof. Zöhrab Adıgüzelzade

Gülriz Germen'in 18 Aralık 1998 tarihinde piyano eşlikli klarnet konserinde seslendirdiği eserlerin seçim kriterleri, belirli bir estetik anlayışa göre gerçekleşmiştir. Bu çalışmada bu kriterler ve seslendirilen eserlerin bestecileriyle birlikte eserlere ait ansiklopedik bilgiler sunulmaktadır.

ABSTRACT

“Klarnet Dinletisi”

A. Gülriz Germen

Anadolu University The Institute of Social Sciences, Aralık 1998

Supervisor: Prof. Zöhrab Adıgüzelzade

A. Gülriz Germen has a clarinet-piano duo performance in December 18, 1998. In this work, the criteria to determine the concert program are explained. Also information about the composers and the works are given.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Zöhrab Adıgüzelzade

Üye : Doç. Aykut Doğansoy

Üye : Doç. Mehmet Erten

A. Gülriz Germen'in Konser Programı Açıklaması başlıklı tezi ve ...18-12-1998..... tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Müzik (Üfleme ve Vurmalı Çalgılar) Anasanat Dalında Sanatta Yeterlik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ener GZKALP

Enstitü Müdürü

- 1990 Almanya Weikersheim oda müziği ve master sınıfı bursu, Prof. Wolfgang Meyer ile alışma.
- 1987 Macaristan Pecs Uluslar arası Müzik Kampı, Colin Touchin ile solo klarnet, Prof. Atilla Lajos ile oda müziği çalışmaları
- 1994 anakkale Uluslararası Troya Festivaline Oda Müziği Grubu ile konser programı gerçekleştirmek

Kişisel Bilgiler :

Doğum Yeri : Lüleburgaz

Doğum Tarihi : 14 Mayıs 1966

Yabancı diller : İngilizce ve İtalyanca

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ MD. ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	v
BÖLÜM	
1. GİRİŞ.....	1
2. PROGRAM PROFİLİ.....	3
2.1. Program.....	3
2.2. Program Kriterleri.....	4
3. BESTECİLER ÜZERİNE.....	9
3.1. Wolfgang Amadeus Mozart.....	9
3.2. Gioacchino Rossini.....	10
3.3. Bohuslav Martinů.....	11
3.4. Olivier Messiaen.....	13
3.5. Igor Stravinsky.....	14
4. ESERLER ÜZERİNE.....	17
4.1. Wolfgang Amadeus Mozart “Klarnet ve Orkestra için La Majör Konçerto K. 622”.....	17
4.2. Gioacchino Rossini “Giriş, tema ve çeşitlemeler”.....	18
4.3. Bohuslav Martinů “Klarnet ve piyano için sonatina”.....	19
4.4. Olivier Messiaen “Abîme des oiseaux” “Quatuor pour la fin du temps” 3. Bölüm.....	20
4.5. Igor Stravinsky “Solo klarnet için üç parça”.....	20
KAYNAKÇA.....	22

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu çalışmada, 18 Aralık 1998 tarihinde Gülriz Germen'in halka açık olarak gerçekleştirdiği piyano eşlikli klarnet sanatta yeterlik sınavının genel sanatsal ve estetik profili ile programdaki eserlerin seçim kriterleri tartışılmaktadır. Belli bir sanatsal kaygıyla tasarlanmış her türlü performansın düşünsel bir altyapısının çizilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Eserlerin seçim kriterleri, programı hazırlayan, bir başka deyişle icracı tarafından kesin olarak belirlenmeli ve her performansın, bir sanatsal nitelik taşıdığı gözden uzak tutulmamalıdır. Bu bağlamda her ne kadar tartışma konusu olsa da yaratımın, yalnızca besteleme sürecinin bir sonucu mu olduğu, yoksa her bir performansın özgün bir yaratı olarak mı değerlendirileceği sorusunun çok kaba biçimde cevabı verilmiş olmaktadır. Eğer performans, izleyiciye insan olgusunu, diğer deyişle kendisinin var olma sürecinde hangi boyutta olduğunu hatırlatabiliyorsa bunu sanatsal bir yaratı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ancak bunun oluşabilmesi için icracının kendi manifestosunu, özgünlüğüyle bağdaştırıp teknik yeterliliğiyle pekiştirmesi önemli üç gerekliliktir.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, konserde seslendirilen eserlerin seçilmesindeki temel fikir anlatılmaktadır. Aslında her ne kadar müziğin sözsüz biçimde ifade edilmesi olanaksız görülse de burada, yorumdaki estetik bütünlüğün söze dökülmesinden çok performansın estetik niteliğini koşutlayan temel çatıdan söz edilmektedir. Bu çatı her bir ayrı yaratının bir araya geldiğinde ortaya çıkan bütünlüğü nitelemektedir. İkinci bölümde, konserde eserleri seslendirilen bestecilerin kısa yaşamsal bir profili

verilmektedir. Böylece birinci bölümde açıklanan estetik anlayışın tarihsel süreçteki yansımalarının irdelenmesi kolaylaşmaktadır. Ayrıca kendi içerisinde ayrı bir bütünselliği olan sanat eserinin tarihsel perspektif içerisinde incelenmesiyle eserin özsel niteliğinin daha kolay yakalanıldığı kaçınılmaz bir olgudur. Zira sanat eseri çağı içerisinde yaratılmıştır ve ardılları için gerek estetik, gerek felsefi alt yapıyı şekillendirmektedir. Son bölümde, eserler hakkında özsel bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler ansiklopedik olup dinleyicinin eser hakkında kafasındaki soru işaretlerini yok etmeye yönelik olmaktadır. Böylece izleyiciye sonuçta bir ölçüde besteci-icracı iletişimde bir kapı aralama ve buradan yaratım sürecini inceleme olanağı sunulmaktadır. Ancak göz önünde bulundurulması gereken en önemli nokta tüm izleyenlerin de yaratım sürecinin aktif bir ögesi olduğudur.

Bir sanatsal performansın önemi, o performans esnasında gerek icracının gerekse izleyicinin kendisiyle ve tüm bir insanlıkla yüz yüze kalmasına olanak sağlamasında yatmaktadır. Bu düşünce baz olarak alındığında, bir yandan izleyici diğer yandan icracı kendi deneyimleri ve birikimleriyle yeni yaratıları şekillendirdiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Sonuçta performans sonrası edinimler, bu çalışmanın belki de en temel hedefi olmaktadır.

BÖLÜM 2

PROGRAM PROFİLİ

Gülriiz Germeu'in 18 Aralık 1998 tarihinde halka açık olarak gerçekteştirdiği piyano eşlikli klarnet sanatta yeterlik konser sınavının programı:

2.1. Program

1. Eser : Wolfgang Amadeus Mozart "*KV 622 La majör klarnet konçertosu*"
 - Allegro
 - Adagio
 - Rondo (Allegro)

2. Eser : Gioacchino Rossini "*Giriş, tema ve çeşitlemeler*"
 - Andante (sostenuto)
 - (Allegretto)
 - Çeşitleme 1 Piu mosso
 - Çeşitleme 2
 - Çeşitleme 3
 - Largo minore
 - Maggiore

3. Eser : Bohuslav Martinů "*Klarnet ve piyano için sonatina*"
 - Moderato
 - Moderato

- Allegro
- Andante
- Poco allegro

4. Eser : Olivier Messiaen "*Abîme des oiseaux*" "*Quatuor pour la fin du temps*"
3. Bölüm

5. Eser : Igor Stravinsky "*Solo klarnet için üç parça*"

2.2. Program Kriterleri

Klasik batı müziği olarak adlandırılan Avrupa felsefesi temelli çok sesli müzik tarihinin, bilinen ilk örneklerinden başlayarak (Gregorian, tek sesli motetler, modal formda eserler) günümüze kadar ki yaratıları incelendiğinde klarnetin bugünkü şekliyle, bu tarih içerisinde yer alması için oldukça uzun bir süreç gerekmiştir. (Brymer 1976), (Baines 1982), (Donnington 1982), (Burnau 1968 a). Günümüz orkestra çalgılarının hemen hepsi barok dönem içerisinde şekillenmesine rağmen, klarnetin gelişimini, bir ölçüde tamamlaması barok sonrasına rastlamaktadır (Burnau 1968 b). Klarnet tüm orkestra çalgı ailesinin en yeni üyelerinden birisidir. Yine müzik tarihi incelendiğinde, yeni çalgıların ortaya çıkmasında, var olanların teknik ve tınısal özelliklerinin gelişmesinde veya bir kısmının tümüyle ortadan kalkmasında en önemli etkenin, bu çalgıların, insanlığın değişen ve yenilenen felsefi görüngesine, düşünsel yapısına ve gerek doğayı gerekse de kendini anlama sürecindeki istemleri doğrultusunda yaratacağı sanat eserlerinde istemlerine cevap verip verememesi olduğu kolaylıkla görülmektedir. Sanatsal yaratıyı şekillendiren tümüyle, çağının insanı ve onun düşünsel ve estetik istemleridir. Bu olgu çıkış noktası olarak ele alındığında, çalgıların gelişimiyle, estetik birikim ve entelektüel olgunluk arasında bire bir ilişki kurulmaktadır.

Dönemlerinde yaygın biçimde kullanılmış olan çalgıların, zaman içerisinde önemini yitirmeleri, bir başka deyişle, bestecinin yaratma süreci içerisinde bu çalgılara eskisine oranla daha az yer vermesi, o çalgının, bestecinin ve döneminin düşünsel evresini yansıtabilecek niteliklerden yoksun olmasıyla açıklanabilir. Nitekim çembalonun gelişip piyanoya dönüşmesi, bunun en iyi örneğidir. Bilindiği üzere çembalo, tellerinin tuşların bağlı olduğu tırnaklarla çekilmesi sonucu titreşmesiyle ses vermesi ilkesi üzerine geliştirilmiş bir çalgıdır. Dolayısıyla, bu çalgı müzikal ifadeyi güçlendirmedeki çok önemli bir etken olan nüansların yapılmasına olanak vermemektedir. Sadece genel olarak tüm tellere konulacak surdinlerle tınısal farklılıklar yaratılmaktadır. Ancak barok dönem, aydınlanmanın hemen her alana yayılması ve bireyin kendisinin farkına vardırmasıyla sonuçlandıktan sonra, insan, kendini ve düşüncesini daha etkin biçimde arama yoluna koyulmuştur. Piyoano işte bu arayışa cevap veren bir çalgı olarak bu dönemin sonunda belirmiştir. Bu çalgıyla müzisyen, çıkardığı sesin genliğiyle oynayabilmekte, istediğinde forte, istediğinde piyoano çalabilmektedir. İşte bu çalgı, o çağ insanının entelektüelitesini ifade etmede etkinleşirken, daha etkisiz olan çembalo önemini yitirmeye başlamıştır

Klarnetin böylesi tarihsel bir süreç içerisinde geç bir dönemde ortaya çıkması, klarnet repertuarının bir müzikal devrim ve açılım olarak nitelenebilecek barok dönem bestecilerinin yaratılarından her ne kadar yoksun kalmasına yol açmışsa da, bu çalgının yeni müziğin, dolayısıyla çağdaş insan düşüncesinin ürünü olması gerçeğini beraberinde getirmiştir. Günümüz müziğinde klarnet için yazılmış çok geniş yelpazedeki eserler, repertuarının barok dönemdeki yoksulluğunu hissettirmeyecek bir düzeye getirmiştir.

Klarnetin ilk ortaya çıkışı ve bir orkestra çalgısı olarak kullanılması, atası chaulemau'nun tınısal karakterinin bestecileri çekmesi ve orkestrada üflemeli grubun ihtiyacı olan tınısı zengin pes sesleri üreten bir karaktere sahip olmasıyla mümkün olmuştur. Daha sonra Johann Christoph Denner ve oğlu Jacop Denner, bu çalgı üzerinde oldukça radikal denecek değişiklikler yapıp,

çalgının ajilitel olanaklarını arttırmışlar ve entonasyon sorunlarını gidermişler, artık yepyeni bir çalgı olarak nitelendirilebilecek klarnetin doğmasını sağlamışlardır (Germen 1992). Çalgı bu yeni haliyle yavaş yavaş orkestralarda yer edinmeye başlamıştır. Gelişim, çalgının teknik boyutuna paralel olarak tınısal yapısının çağının istemlerini karşılayabilecek karakterinin kazandırılması yönünde günümüze kadar süregelmiştir. Tınısal karakterinin zenginliği ve çalgının ajilitesinin yüksek olması, günümüz insanının hızını ve karmaşıklılığını yansıtmakta, gelişen insanın entelektüel istemleriyle örtüşmektedir.

Konser programını belirlerken, çıkış noktası, klarnetin insanın düşünsel ve felsefi panoramasının etkileşimini ön plana çıkartacak bir estetik çatı kurmak olmuştur. Bu anlayışla dört temel nokta ortaya konmuş ve bu noktaların en çarpıcı örnekleri seçilmiştir. Aşağıda bunlar incelenmiş ve eser seçim kriterleri anlatılmıştır.

Klarnetin besteciler tarafından fark edilmesini, bir başka deyişle, klarnetin tınısal zenginliğinin ve gerek orkestra gerekse solo çalgı olarak nasıl bir boşluğu doldurduğunu gösteren örnekler araştırıldığında, karşımıza Mozart'ın klarnet için yazdığı eserler çıkmaktadır. Mozart'ın bu çalgı için bestelediği "klarnet ve yaylı çalgılar için beşli", "klarnet, piyano ve viyola için üçlüsü" ve "klarnet konçertosu" çalgının teknik olanaklarının, bestecinin müzikal dehasıyla ortaya konduğu ve tınısal özelliklerinin kusursuz bir estetik örgüyle bestelenmiş örnekleridir. Mozart'ın etkisiyle gerek klasik dönem ve gerek bu dönemin sonralarında klarnete ilgi artmış, çalgının hem teknik olanaklarının arttırılması, hem de istenen tınısal özelliklerinin kazandırılması için sayısız çalışmalar yapılırken (Germen 1992), bir yandan da besteciler bu çalgı için eserler yazmaya başlamışlardır.

Klarnetin tarihsel gelişimi ile insanın düşünsel etkileşimini belirlemeyi hedef edinmiş bir program seçilirken, Mozart'ı bu program içerisine katmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Hiç şüphesiz bir konçertonun

seslendirilmesinde orkestra partisinin piyano uyarlaması eserin estetik bütününü zedelemektede de, Mozart'ın diğer klarnet eserlerinin piyano ve klarnet ile seslendirilmesi hemen hemen olanaksızdır. Ayrıca Mozart'ın müzikal zenginliği ve estetik olgunluğu, bu uyarlamada özünden bir şey kaybetmeksizin izleyiciye yansımaktadır.

Programın yapısını belirlerken ikinci kriter, bu çalgının teknik olanaklarının olabildiğince yansıtıldığı bir eser seçmek olmuştur. Klarnetin gelişimi incelendiğinde çalgının teknik özelliklerinin yetkinleştirilmesi için harcanan emeğin ancak bunu koşutlayan eserler doğrultusunda arttığı bilinen bir gerçektir. Eğer ajiliteksiklikler beklenene yanıt vermeyi engelliyorsa, çalgının teknik olanaklarının geliştirilmesi için emek harcanmaya başlanmaktadır. Gelişimin bu yönünü belirtmeyi hedeflediğimizde hızlı ve zor pasajlar içeren renkli ve bol nüanslı bir eser seçimi gerekmiştir. Bunun için önümüze sayısız örnek çıkmaktadır. Ancak bu çerçevede Romantik çağa da bir atıfta bulunmak, genel çatının zenginleşmesini sağlayacağından, Rossini'nin "Giriş tema ve çeşitlemeler" eseri tüm bu istemlere yanıt veren bir örnek özelliğini taşımaktadır. Gerçekten bir opera bestecisi olarak tanınan Rossini, eserlerinde hem çalgıyı ve hem de insan sesini sınırlarını zorlayacak biçimde kullanmasıyla ünlüdür. Kreşendo ve dekresendolarla zenginleştirilmiş süratli pasajlar, Rossini'nin en karakteristik özellikleridir.

Klarnete, bir çağdaş müzik çalgısı olması yanı sıra halk müziklerinde ve caz müziğinde de sıkça rastlanmaktadır. Avrupa'da da özellikle Balkan ve Kuzey Avrupa halk müziğinde çok yaygın kullanımıyla dikkati çekmektedir. İnsan entelektüelitesinin kendi yöresel etkileriyle şekillendiği gerçeğini yansıtmak için, klarnet repertuarından yöresel motifler içeren bir eser seçimi genel profilin üçüncü kriterini oluşturmaktadır. Bu yönde çalgı repertuarı incelendiğinde Bela Bartok'un klarnet için yazdığı "3 kontrast", halk motiflerinin evrensel çerçeveye oturtulduğu en yetkin örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu eserin keman, klarnet ve piyano için yazılmış olması klarnet-piyano

performansı içerisinde katılmasını olanaksızlaştırmıştır. Diğer örnekler araştırıldığında, Bohuslav Martinu'nun "klarnet ve piyano için sonatine" adlı yapıtı, gereksinimi karşılayacak uygun bir seçim olmaktadır. Böylece yöresellikle evrensel etkileşim bir ölçüde dile getirilmiştir.

Repertuarın entelektüel çatısının son kriteri bu klarnetin 20. Yüzyıl insanını yansıtabilen bir çalgı olduğunun gösterilmesidir. Gerçekten klarnet repertuarının büyük bir bölümü 20. Yüzyıl bestecileri eserleriyle doludur. 20. Yüzyıl, iki büyük savaşın yaşandığı, umutsuzluklarla ve yıkımlarla insan bilincinin sık sık sorgulandığı bir çağ olmuştur. Ayrıca bir çok sanat akımı, birbirinin içerisinde yoğrularak insanlığın var olmasının çok boyutlulukta olanaklı kılındığı vurgulanmıştır. Bu olguların müziğe ve klarnet repertuarına yansımaları ve bu yapıtların çok özgün örneklerinin seçilmesi, genel profilin tamamlanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, Olivier Messiaen'in "Zamanın sonu için dörtlü" adlı eserinden "Abime des Oieseax" "Kuşların Uçurumu" 20. Yüzyılın klarnet repertuarına yansıyan belki de en çarpıcı örnektir. Bu eserin 2. Dünya savaşı esnasında bir toplama kampında yazılmış ve ilk seslendirilişinin aynı kampta gerçekleşmiş olması, içerdiği aydınlığa istem motifleriyle günümüz insanının gerçeğini yansıtmaktadır. Ayrıca bu eserin solo klarnet için yazılmış olması, bu seçimi güçlendirmektedir.

Aynı olgu Igor Stravinsky'nin "Solo klarnet için 3 parça" yapıtında da karşımıza çıkmaktadır. Bu eserin bestelenmesi ve ilk yorumu 1. Dünya savaşı zamanlarına rastlamaktadır. Ancak yine umutsuzluğun kol gezdiği bir dönemde, yeni filizlenen Jazz müziğinin etkilerinin yansıdığı bu yapıt, insan varoluşunun çok renklilikte yattığı gerçeğini ve sanatın çok renklilik ve çok seslilikle bu varoluşa en büyük katkıyı yaptığını vurgulamaktadır.

BÖLÜM 3

BESTECİLER ÜZERİNE

3.1. Wolfgang Amadeus Mozart

Doğum : 27 Ocak 1756 (Salzburg)

Ölüm : 5 Aralık 1791 (Viyana)

Müzik tarihi içerisinde en yetenekli besteciler arasında değerlendirilen Mozart, kısa sayılacak yaşamında 600 den fazla yapıtla ardıllarının önünü açıp klasik dönem içerisindeki ve sonrasındaki birçok bestecinin esin kaynağı olmuştur. Babası Leopold Mozart(1719-1787) örnek bir Aydınlanma müzikçisidir, sürekli araştıran, bilim ve sanatta yenilikleri izleyen, aydın bir kişidir. Mozart'ın annesi Anna Maria Pertl, iyi koşullarda yaşamış bir burjuva ailesinden gelmektedir. Mozart doğduğunda annesi 35, babası 36 yaşındadır. Ailenin ilk çocuğu, Mozart'dan 4 yaş büyük ablası Maria Anna'dır. Her iki çocuğunun da harika çocuk yeteneklerine sahip olduğunu keşfeden Leopold, kendi işini bestecilik kariyerini bir yana bırakıp sürekli çocukların eğitimiyle ilgilenir.

Mozart'ın zamanında her besteci çevresini eğlendirdiği ölçüde övgü toplamıştır. Mozart da patronlarına, prenslere, imparator ve krallara yaranmak için, onların adına adadığı yapıtlar bestelemiştir. Ayrıca arkadaş partilerine, yakın çevresinin doğum günlerine ve çeşitli törenlere de bir çırpıda besteler yazmıştır. Bu nedenle divertimento, cassation, serenade gibi biçimler ve dans türleri geliştirmiştir.

Mozart, hemen her yapıtını bir sipariş üstüne yazmış, ama hep ideal bir dinleyici kitlesi ve çok yetenekli bir yorumcu topluluğu düşlemiştir. Mozart kendi üstünlüğünün farkındadır. Çevresindekilerin onunla eşdeğer zeka ve yeteneğe sahip olmadığını acı deneylerle öğrenmiştir.

Pek çok bestecinin ürünlerini, yaşamı içinde zamandizinsel dönemlere ayırarak inceleriz: Gençlik, orta yaş ve olgunluk dönemleri gibi. Ve nice bestecinin 35 yaşına dek geçen zamanını ancak gençlik dönemi olarak ele aldığımızı düşünürsek, 35 yaşında ölen Mozart'ı belki de hep genç kabul etmemiz gerekecektir. Bu nedenle "çocukluk", ilk gençlik yılları derken orta yaşına bile değinmeden, birdenbire "son yılları" diye bir ayırım yapmaktayız. Belki ancak son üç yılı için daha bir derinleşen felsefesinden, yer yer daha fazla kendini gösteren melankolik renklerinden söz edilebilir.

Mozart her müzik biçimi için örnekler vermiş ve her biçimi kusursuzluğa ulaştırmıştır. Çağdaşları onu karmaşık duygularla yüklü bulmuşlar, anlaşılması zor olarak nitelemişlerdir. Mozart, Haydn'ın olgun dönem müziğine, Beethoven'a, Schubert'e, Mendelssohn'a, Brahms'a ve günümüze dek pek çok besteciye ışık tutmuştur.

Mozart'ın yapıtları Avusturyalı bilim adamı ve Mozart hayranı olan Ludwig von Köchel(1800-1877) tarafından derlenmiştir: örneğin son yapıtı Requiem'indeki Köchel sayısı: K.626 olarak gösterilir.

3.2. Gioacchino Rossini

Doğum : 29 şubat 1792 (Pesaro)
Ölüm : 13 Kasım 1868 (Paris)

19. yüzyıl başlarındaki İtalya'nın en önemli bestecisi Rossini'nin müziği, akıcı melodileri, sevimli, eğlenceli, zeki operalarıyla, zengin orkestra renkleri ve neşesiyle bugün de tazeliğini korur. Pek çok bestecinin genç yaşta öldüğü dönemde 76 yaşına dek yaşamış; ancak 39 opera yazdıktan sonra, 37 yaşında beste yapmayı bırakıp kendini daha çok mutfak sanatına, yeni yemekler icat etmeye vermiştir. İtalyan mutfağındaki Bistecca alla Rossini (Rossini Usulü Biftek), bestecinin müzik dünyasındaki operaları kadar ünlüdür.

Gioacchino Rossini, İtalya'nın Adriyatik kıyısında Pesaro kentinde dünyaya gelir. Babası amatör bir trompetçi , annesi ise opera şarkıcısıdır. Bir süre klavsen dersleri aldıktan sonra şan ve armoni öğrenir. On yaşından başlayarak şarkı söyleyip eşlikçilik yaparak kiliselerde ve tiyatrolarda para kazanmaya başlar. On dört yaşına geldiğinde aile Bologna'ya taşınır; Rossini'de burada Liceo Musicale'ye öğrenci olur. Müzik kuramı ve viyolonsel dersleri alır. Tüm çalgıları başarıyla çalması, operaya büyük ilgi duyması ve daha ilk gençlik yıllarında opera denemeleri yapması , çevresinin ilgisini çeker.

Otello, Rossini'nin Shakespeare dünyasına girdiği ilk ciddi yapıttır. Bu opera ile besteci recitativo secco (klavsen eşlikli reçitatifleri) bırakıp, orkestra eşlikli reçitatifler yazmıştır. Bundan böyle opera tekniğine bir yenilik gelmiş olur.

Rossini romantik çağı başından ortalarına kadar yaşamıştır. Ancak onun yapıtları için romantik niteliğini kullanmak yerinde olmaz. Çağdaşları gibi düşlemsel, fırtınalar estiren, derin duygular uyandıran, doğa üstü güçlerde esin arayan özellikleri yoktur. Eserlerinde İtalyan bestecilerin klasik yapısını kullanmıştır.

3.3 Bohuslav Martinů

Doğum : 8 Aralık 1890 (Policka)
Ölüm : 28 Ağustos 1959 (İsviçre)

20. Yüzyılın en önemli bestecilerinden Martinů, Doğu Moravia'da doğmuştur. Yaklaşık 400 den fazla yapıtı vardır ve bunların oldukça büyük bir bölümü halen çok fazla bilinmemektedir. Her ne kadar besteci Çekoslovak asıllı olsa da 1923 ile 1940 yılları arası yaşadığı Fransa'da oldukça fazla tanınmaktadır. Müzik tarihçilerine göre besteci, Paris okulunun kurucularındandır.

Yüzyılın başlarından ortalarına doğru tüm dünyayı etkileyen Fransız sanatı, besteciyi de etkisi altına aldığına Martinů, Prag konservatuvarında bulunmaktadır. Konservatuvar o dönemde Alman-romantik etkisinde eğitim vermekteydi. Richard Strauss ve Gustav Mahler'in etkilerinin hüküm sürdüğü bu konservatuvarda besteci, başta Claude Debussy ve sonraları Paul Dukas ve Albert Russel'in estetik anlayışının peşinden gitmeye karar vermiştir. Ayrıca halk müziğinin etkileri de bestecinin yapıtlarında kendini göstermektedir. Ancak hiçbir zaman Martinů, Janacek gibi bilimsel olarak halk müziğini incelememiştir. Paris'e geldiğinde, önceleri Roussel ile çalışmış ve Stravinsky'nin de etkisiyle müziğini çoktonluluğun (Polytony) etkilerine açmıştır. 1930 sonraları ulusal karakteristiğinin ön plana çıktığını görmekteyiz. 1941-1953 yılları arasında, Alman baskısına dayanamamış, Fransa'yı terk edip Amerika'ya yerleşmiştir. Bu dönem ürünleri olan altı senfonisinde soyut müzik örnekleri açıkça görülür. 1953 sonrası tekrar Avrupa'ya dönüp yaşamının son dönemini Nice, Roma ve Basel üçgeninde tamamlamıştır.

Martinů kendi eserlerinin tanımını yaparken, yapıtlarının kaynağının Çek müziği, hatta sınırlarını iyice daraltıp Moravian kültürü olduğunu söylemektedir. Her ne kadar yapıtlarında tonal armoniye bağlı kalmışsa da bunların sınırlarını sonuna kadar zorladığı görülmektedir.

3.4 Olivier Messiaen

Doğum : 10 Aralık 1908 (Avignon)

Ölüm : 27 Nisan 1992 (Clichy)

Olivier Messiaen müzik öğrenimine Jean ve Noel Gallon, Caussade, Marcel Dupre ve Maurice Emmanuel gibi Fransız ekolünün çok büyük ustalarıyla çalışarak başlamıştır. Trinite kilisesinde org çalıcısı olarak çalıştığı yıllarda "*Les Offrandes Oubliées*" adlı yapıtıyla tüm gözleri üzerine çevirmiştir.

Besteciliğin ilk dönemlerinde tonal armoninin kendi dili için yetersiz kaldığını fark edip atonal armoniye yönelmiştir. Melodi ve ritm üzerine oldukça çalışmış ve sonunda "*sınırsız transpozisyonlarla örtülü mod*" kuramını ortaya koymuştur. Bestecinin ritimleri üçlük ritmik yapıdan oluşup son bölüm birinci bölüme dönmektedir. Ayrıca melodik yapılarında da, kuşların ötüşleri üzerinde yaptığı çalışmaların etkileri olduğu gözlemlenmektedir. Kendisinin çok sayıda kuş ötüşlerini topladığı bilinmektedir. Eserlerinin Ritmik yapılarında da Hint müziğinin etkileri görülmektedir.

Kendi müziğini tanımlarken besteci yapıtlarının iki evrensel karakteristiği olduğunu vurgulamaktır: "Dinsel inanç ve renklerin büyüsü". Her ne kadar Messiaen, gerçek bir Katolik inancına sahip olsa da eserlerinde bu inancın dogmatik etkisine rastlanmaz.

Besteciliğinin yanı sıra teorisyenliğiyle de dikkati çeken Messiaen'in 1944 yılında yazdığı "Müziğimin dili" adlı yapıtı bir çok konservatuvarın eğitim programına alınmıştır. Yeni müzik öğretisinin beşiği olan Paris konservatuvarı ve Boulez üzerinde Messiean müziğinin izlerine her an rastlanmaktadır.

3.5 Igor Stravinsky

Doğum : 17 Haziran 1882 Oranienbaum
Ölüm : 6 Nisan 1971 New York

Debussy ve Schönberg ile birlikte 20. yüzyılın müziğine bugünkü görünümünü kazandıran, besteci, piyanist, orkestra yönetmeni ve müzik düşünürü Igor Stravinsky Rusya'da doğdu. Her ne kadar babası Petersburg Operasında çalışıyor olsa da oğlunun hukuk öğrenimi yapmasını istiyordu. Stravinsky bu alana hiç ilgi duymayıp müziği kendine hedef seçmiştir. Müziğe dokuz yaşında piyano çalarak başlayan Stravinsky hazırlık okulu döneminde ve üniversite yıllarında, armoni ve kontrapuan kitaplarının yardımıyla bilgisini arttırmış, sonraları Rimsky Korsakof'tan orkestralama dersleri almıştır.

Stravinski, 1919'da Rusya'dan ayrılarak Paris'e yerleşmiş, 1934'te de Fransız uyruğuna geçmiştir. Bu dönemde yeni klasikçilik alanındaki yoğun ve yaratıcı çalışmalarını sürdürmüştür. 1939'da 2. Dünya savaşının çıkması üzerine Amerika'ya yerleşip 1945 yılında Amerikan uyruğuna geçen bestecinin, bu döneminin on derece verimli olduğu görülmektedir.

Stravinsky'nin müziği, kendi yurdunda uzun süre tepkiyle karşılanmış ve yasaklanmıştı. Ancak, Rusya'dan ayrılışının üzerinden yaklaşık olarak yarım yüzyıl geçtikten sonra, 1962 sonbaharında, doğduğu ülkeye çağrılmış ve yapıtlarından oluşan bir dizi dinletiyi yönetmiştir. Besteci, Rusya'da büyük bir coşkuyla karşılanmış, dinletileri plaklara alınmış ve dönemin kültür bakanınca ödüllendirilmiştir. Besteci bu ödül töreninden sonraki duygularını batılı gazetecilere şöyle anlatmıştır: "*İnsanın, tek baba yurdu ve ülkesi vardır; bir ikincisi olamaz. Doğduğu yer, kişinin yaşantısında büyük bir etkidir. Ne yazık ki, koşullar beni baba yurdundan ayırdı; yapıtlarımı orada besteleyemedim, ve her şeyden önemlisi de, yeni Sovyet toplumunun , kendi müziğini yaratmasına*

yardımcı olamadım, ancak benim konuştuğum Rusça'da ve genel olarak Rusya'da sevmediğim bir çok şeyin varlığına karşın, bu ülkeden sırf kendi isteğimle ayrıldım. Şunu da belirtmeliyim ki, Rusya'yı eleştirme hakkı benimdir, çünkü, Rusya benimdir ve ben onu severim. Bu hakkı hiç bir yabancıya vermem."

Stravinsky, yarım yüzyıl boyunca, çağımızın müziğine ağırlığını koymuştur. Onun bu gücü ilk kez 1910'lu yıllarda duyuldu. Dyagilef için yazdığı üç ünlü bale yapıtında besteci, Rus halk kaynaklarından yararlanmakla birlikte, o zamana değin hiç duyulmamış tınılarla yapıtlarını renklendiriyordu.

Stravinsky'nin değişik dönemleri, 20. yüzyıl müzik tarihinde değişik akımların öncülüğünü yapmıştır. İkelcilik, yeni klasikçilik, folklorculuk ve hatta gelecekçilik bile Stravinsky'den etkilenmiş akımlardır. Her dönemde değişik atmosfere bürünse de ritm ögesine ayrıcalık tanınması bestecinin özelliğidir. Kullandığı müzik dilinde geleneksel armoniler kakışıklılığa, geleneksel tonallik ise, iki ya da çok tonluluğa dönüşüyordu. Ham ve sert ezgiler kısaydı. Tartım ise büyük ölçüde canlandırılmıştı. Sık sık değişen ölçüler, yer değiştiren vurgular, farklı ölçülerin yada tartım kalıplarının aynı anda kullanılması, bu canlılığı sağlamaktaydı. Stravinsky ayrıca, 7, 11 ve 13 bölütlü ölçüleri de kullanıyor, bunları hızla değiştiriyor, ince ve karmaşık aksatımlarla çağının devingenliğini müziğe yansıtıyordu.

Bu davranışlarından dolayı, özellikle de köylü müziği öğelerini, evrensel boyutlu yapıtlar içinde kullanmış olması nedeniyle, besteciye, o zamanlar "Yeni İkelcilik" diye nitelendirilen akımın başlatıcısı ve en büyük temsilcisi gözüyle bakıldı. Romantiklerin, son Romantiklerin ve izlenimcilerin müziğe egemen olduğu 1910-1914 Avrupa'sında, Stravinsky, geleceğe yönelik tutumuyla uzun tartışmalara yol açtı. Bazıları ona müziğin geleceğini haber veren kişi gözüyle baktılar. Kimileri de gerçekleştirdiği devrimi, yapay ve yasa dışı olarak nitelendirdi. Ayrıca bütün sanat dallarındaki gençler, geleneklere ve

modası geçmiş uygulamalara karşı çıkan bu besteciyi, kendilerine bir yol gsterici olarak kabullendiler. Örneğin İtalya'da, Gelecekilik akımının temsilcisi Marinetti, "*Kahrolsun Wagner, Yaşasın Stravinsky*" yazılı bir pankart taşıyarak sokaklarda dolaşmıştır.

Stravinsky ne denli tartışılmış olursa olsun, onun çağdaş yaratıcıların en büyükleri arasında yer aldığı herkesçe kabullenilmiş ve besteci 20. Yüzyılın klasikleri arasında sayılmıştır.

BÖLÜM 4

ESERLER ÜZERİNE

4.1 Wolfgang Amadeus Mozart “Klarnet ve Orkestra için La Majör Konçerto K. 622”

Mozart, ölümünden üç ay kadar önce La Clemenza di Tito operasının prömiyeri için Prag’a geldiğinde, aynı zamanda Viyana’lı bir klarnet virtüözü olan Anton Stadler’de bu eserin seslendirilişinde orkestrada yer almaktaydı. Zira Mozart, Stadler için esere iki büyük klarnet solosu eklemiştir. Bu dönemlerde Mozart zamanının büyük bölümünü Viyana’da geçiriyor ve genelde sadece dostları ve kendisi için besteler yapıyordu. Besteciliğinin ilk yıllarındaki gibi parasal kaygılarla üretmeyi artık bir kenara bırakmıştı. Çağımızın klarnet repertuarında oldukça önemli yerlere sahip klarnet eserleri de Mozart’ın Stadler ile kurduğu dostluk sayesinde bestelenmiştir. Anton Paul Stadler, üstün virtüözitesinin yanı sıra, klarnet ailesinin gelişimi için yaptığı deneyler ve çalışmalarla, müzik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Baset klarnet ve baset horn için yaptığı çalışmalar bu çalgının özgün niteliklerini Mozart’a tanıtmayı sağlamış ve Mozart şimdiye kadar dikkate almadığı bu çalgı için Klarnet konçertosunu bestelemeye karar vermiştir. 1783 yılının Ekim ayının sonlarında Mozart, karısı Constanze’ye yazdığı mektupta, konçertonun son bölümünün orkestrasyonunu yaptığından ve eseri Stadler’in Viyana’ya dönüşüne doğru yetiştirmeye çalıştığından söz etmektedir.

Anton Stadler (1753-1812) Viyana’ya 1773 yılında yerleşmiş ve Mozart’ın 1781 yılında aynı kente gelmesiyle aralarında büyük dostluk

kurulmuştur. Mozart klarnet eserlerini yazarken daima Stadler ile çalışmış ve büyük Si-bemol serenat ve divertimentolar bu dönemde bestelenmiştir. Dostluklarının yanı sıra Mozart ve Stadler, mason locasına da üye olmalarıyla dikkati çekmektedir.

Çağının eleştirmenlerine göre Stadler'in tonunun yumuşaklığı ve etkileyiciliği ancak bir şan virtüözü ile karşılaştırılabilir. Her ne kadar kendisi çağının en iyi klarnet virtüözü sayılsa da kardeşiyle yaptığı düetlerde hep ikinci pasajı çalmayı yeğlemekteydi. Bunun nedeni de kendisinin klarnetin alt registerine olan düşkünlüğünden başka bir şey değildi. Zaten bu alt sesleri elde etmek için kendi klarnetinin gövdesini uzatıp bu çalgıya çağında görülmeyen dört perde daha ilave etmişti. Mozart konçertoyu yazarken bu klarnetin ses olanaklarını göz önünde bulundurmuştur. Stadler'in çaldığı Baset klarnet, çalması oldukça zor, geniş ve uzun gövdeli ve normal klarnette olmaya Do notasına kadar inen ses sınırı büyük bir enstrümandır. Ne yazık ki, bu konçertonun Mozart'a ait el yazmaları bulunamamıştır. Eserin ilk yazılı örneği, Edition Andre'nin normal La klarnet için yayımladığı edisyonda karşımıza çıkmaktadır. Mozart, eserlerini bestelerken, genellikle eserin üst ve alt orkestra partilerini ayrı bir tonda yazmayı adet edinmişti. Bu sayede konçertonun basethorn için yazılmış Sol-majör versiyonunun el yazmaları günümüze kadar ulaşmıştır. Bu el yazmasındaki artikülasyonlar, günümüzde eserin orijinaline en yakın kopyası olduğundan, yorumcular tarafından temel alınmaktadır.

Konçerto klasik konçerto formuna uygun Allegro Adagio ve Rondo bölümlerinden oluşmaktadır. Ancak gününün form anlayışının dışına çıkarak genelde birinci bölümde yapılması beklenen kadans ikinci bölüme alınmıştır. Adagio, Mozart'ın büyük lirik aryasıyla müzik tarihinde önemli bir yere sahiptir. Orkestra partisyonunda iki flüt, iki fagot ve iki korno ile yaylılar yer almaktadır.

4.2. Gioacchino Rossini "Giriş, tema ve çeşitlemeler"

Rossini, her ne kadar operalarıyla tanınsa da oda müziği eserlerinde de karakterinin müzikal kıvraklığı izleyiciyi kolaylıkla etkiler. Oldukça zor ve hızlı pasajlar, bestecinin tüm eserlerinde çok sıklıkla kullandığı kreşendo ve dekreşendolar, "giriş tema ve çeşitlemelerde" de karşımıza çıkmaktadır. Eser o dönemde oldukça yaygın bir form olan çeşitlemenin tüm özellikleriyle örtüşmektedir. İnsan sesini oldukça yetkin kullanan Rossini, klarnetin tınısını da insan sesine benzetmekte ve operalarında hem romantik aryalarındaki hem de ajiliter performansın sergilendiği bölümlerdekine benzer bir atmosferi bu esere taşımıştır.

4. 3. Bohuslav Martinů "Klarnet ve piyano için sonatina"

Martinů'yu gerek eserleri, gerek müzikal anlayışı göz önünde bulundurarak müzik tarihi içerisinde bir dönem içerisine katabilmek hemen hemen olanaksızdır. Besteci, eserlerinin Çekoslovak folk müziği etkisindeki estetik örgüsünü İngiliz Rönesans'ı ve Fransız izlenimciliğiyle zenginleştirip kendine özgü bir form ve anlayış geliştirmiştir. Müziğinin en belirgin kriteri tematik bir yapıya sahip olmayıp, özgün motiflerin, uyumlu bir etkileşim içerisinde kullanılmasıdır. Besteci kendi müziğinin felsefesini, yaşam felsefesi ile örtüştürmüştür. Kendi deyimiyle "*Her ne kadar teknoloji ve endüstride inanılmaz bir gelişim söz konusu olsa da, insanın temel değerleri, soruları ve bu sorulara verilmiş yaşamsal yanıtlarında hiç bir farklılık olmadığı sonucuna vardım.*" Bu değerlendirme, müziğinde konsonant yapının ön plana çıkmasıyla belirginleşmektedir. Yine bestecinin deyimiyle "*gerçek sorunlar, dostluk, aşk ve ölümdür*" Martinů'nun eserleri incelendiğinde geleneksel formların sonatları ve sonatinaları içerisinde sıkça rastlanmaktadır. 1956 yılında bestelediği son eserlerinden olan Klarnet ve piyano için sonatina, tüm bu felsefi ve estetik anlayışın izlerini taşımaktadır.

4. 4. Olivier Messiaen “Abîme des oiseaux” “Quatuor pour la fin du temps” 3. Bölüm

Messiaen "Zamanın sonu için dördlü" adlı eserini 2. dünya savaşı yıllarında Fransız askeri olarak tutuklu bulunduğu Saksonya'da Görnitz yakınlarındaki bir Alman-Nazi toplama kampında bestelemiştir. Eserin ana temasını İncil'in 10. bölümü oluşturmaktadır. Messiaen'in bu dördlüsü, bestecinin ilk önemli oda müziği çalışması olmuştur. Bu döneme kadar hiç rastlanmamış bir çalgı birlikteliğinin nedeni, bu eserin o kampta çalınabilmesini olanaklı kılabilmek içindi. Kampta Jean le Boularic (keman), Henri Akoka (klarnet), ve Etienne Pasquier (viyolonsel) de tutuklu bulunmaktaydılar ve Messiaen'de piyano partisini kendisi için yazarak dördlünün ilk yorumunu toplama kampında gerçekleştirdiler. Eserin 3. bölümü olan "Abime Des Oiseaux" "Kuşların Uçurumu" solo klarnet için bestelenmiştir. Besteci bu bölüm için şunları yazmıştır. "*Duygulanım: büyük bir yorgunluk ve ölümün zamanı. Kuşlar bu kasvetli atmosfere meydan okurcasına çabalıyorlar. Onlar ışığa, yıldızlara, gökkuşağına ve dingin huzura atılımın sembolleri.*"

4.5. Igor Stravinsky “Solo klarnet için üç parça”

Stravinsky 1. Dünya savaşı yıllarında yaşamının üç yılını İsviçre'de geçirmiştir. O dönemde bu ülke besteciye oldukça güvenli bir ortam sağlamaktaydı. Bir başyapıt olan L'Histoire du Soldat (Askerin öyküsü) bu dönemin ürünü olup, İsviçre'de 1912 yılındaki ilk sahnelenişinden itibaren yoğun bir ilgiyle karşılanmıştır. Klarnet için 3 solo parça da bu dönemin ürünüdür. Stravinsky, solo klarnet için 3 parçayı bu eserin (Askerin öyküsü) sahnelenmesinde besteciye bir hayli destek olan Werherd Reinhard'a ithaf etmiştir. Her iki eserin de prömiyeri aynı konserde olmuştur.

Barok dönemde solo flüt veya tek üflemeli çalgı için bestelenmiş eserlere sıkça rastlanılmaktadır. J. S. Bach'ın solo flüt için yazdığı partita, Telemann'ın flüt için yazılmış 12 fantezisi ve C. P. E. Bach'ın flüt için bestelediği solo sonatı bu türün en göze çarpan örneklerindedir. Ancak ilerleyen yüzyıllarda, müzik tarihinde bu repertuara ait örneklerin yok denecek kadar azaldığına tanık olmaktadır. Igor Stravinsky 1919 yılında 3 parçayı yazdığında, bu eski geleneği yüzyılımıza taşımış olmaktadır. Ancak barok örneklerinde olduğu gibi melodinin armonik yapısını ön plana çıkarmaktansa, besteci, ritmi, etkileyici bir değişkenlik içinde kullanmayı ve sık sık notalarda çarpıcı vurgulamalarla özgün bir atmosfer yaratmayı hedeflemiştir. Eserin her bölümünde Rus folk müziği temalarını yakalamak ve Bahar Ayini'nin havasını sezinlemek olasıdır. Romantik dönemin en gözde çalgılarından birisi olan klarneti böylesi bir barok-çağcıl-folk üçgeninin odak noktası yapmak ve klarneti böylesi ustaca kullanmak, Stravinsky'nin sanatsal ve estetik dehasını oldukça iyi betimlemektedir.

KAYNAKÇA

Baines, Antony, (ed), 1982, **Musical Instruments Through the Ages**, Penguin Books.

Brymer, Jack, 1976, **Clarinet**, Schirmer Books, New York.

Burnau, John, 1968 a, **The Origin and Development of Clarinet Part 1**,
Woodwind Antology, The Instrumentalist Co., 1418, Lake Street, Illinois,
s. 544-546

Burnau, John, 1968 b, **The Origin and Development of Clarinet Part 2**,
Woodwind Antology, The Instrumentalist Co., 1418, Lake Street, Illinois,
s. 547-549

Donnington, Robert, 1982, **Music and its Instruments**, Methuen & Co. Ltd.,
New York

Germen, Gülriz, 1992, **Yüksek Lisans Tezi**, Anadolu Üniversitesi